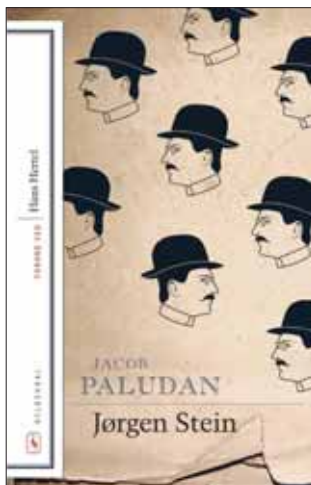

Klassiker-stafet

Psykologer fortæller om en bog, der gjorde en forskel for deres virke.

Fortalt til Ditte Darko,
psykolog & fagjournalist.

JACOB PALUDAN,
JØRGEN STEIN,
1937

Det etiske sammenbrud

Af Bo Møhl,
professor, Aalborg Universitet

I 1971 var jeg 18 år og gik i gymnasiet. Jeg læste rigtig meget dengang og fandt Paludans *Jørgen Stein* i mine forældres bogreol – en udviklingsroman i to tykke bind. Min dansklærer havde godt fortalt mig om den. Hun var en meget

inspirerende og åndfuld underviser. Jeg blev utrolig fascineret af Paludans fortælling, fordi det er en samfundsmæssig udviklingshistorie, men også en fortælling om en familie. Personernes deroute følger samfundets deroute. Første gang, jeg læste den, syntes jeg, den var meget konservativ, mærkelig og uoverskuelig. Men den havde en eksistentiel tone, som påvirkede mig. Jeg har siden genlæst den mange gange. Da jeg læste dansk på universitetet, gjorde den mig nysgerrig på mennesker og psykologi. Jeg havde et behov for at beskæftige mig med levende mennesker, og den inspirerede mig simpelthen til at begynde at læse psykologi.

Bogen bevæger sig fra konservativ borgerlig tryghed til et værdimæssigt og etisk sammenbrud. Man følger amtsmanden og hans familie, herunder Jørgen, der tilhører den kulturelle overklasse i Havnstrup, Nordjylland. Den handler om, da Første Verdenskrig bryder ud, og idealerne fra Jørgen Steins jyske opvækst bryder sammen.

Han er en ung mand med eksistentielle og erotiske overvejelser. Han træder aldrig rigtig i karakter, men flagrer rundt, svigter en pige og forføres af andre. Jørgen Stein reflekterer over, hvad det er, man falder for ved en pige. Er det kun det seksuelle eller noget andet? Jørgen Stein får aldrig ordentligt fat på livet. Hans store kærlighed dør, fordi hun venter på ham uden for i kulden. Han gifter sig med en anden kvinde og laver et hønseri. Hans bror, Otto, er nok bogens mest interessante karakter. Han har en ustyrlig appetit på livet og på alkohol og mad. Forældrene beundrer ham, han bliver advokat, men bruger alle sine klienters penge og ender med at begå selvmord. Og amtsmanden ender med at miste alle sine penge.

Bogen indeholder også andre interessante karakterer. Jørgen Stein er militærnægter og møder Leif Hansen, en rigtig proletardreng. De har en relation, hvor de drikker sig berusede sammen. Leif Hansen bliver sanger og får international berømmelse. Hans livsbane er på den måde den modsatte af Jørgens. Han har et indblik i sindets dybder, og tumler med selvmordstanker, men hans liv er opadgående.

Samspelet mellem personer, samfundet og kulturen er i fokus og bliver tydeligere ved gentagne læsninger. Den gang jeg læste dansk i 1970'erne, var vi optagede af György Lukács' realisme-teori, der bl.a. handler om at beskrive personen i samspil med kulturen. Med bogens allersidste sætning løftes forståelsen af den enkelte op fra individniveau til en større sammenhæng: "han var jo af en Aargang, der maatte snuble i starten". Bogen gjorde mig nysgerrig på psykologien som fag, men betonede også for mig, at man ikke kun kan forstå mennesker ud fra individualpsykologiske teorier. Vi tilhører en generation, der har nogle tidsspecifikke mulighedsbetingelser. Det er dybt fascinerende at flytte fokus fra individet til det samfundsmæssige for til sidst at få samlet hele problematikken.

Bogen har gjort mig opmærksom på, at den bedste måde, man kan blive klog på andre mennesker, er enten ved at tale med dem eller ved at læse skønlitteratur. Kunsten og litteraturen er en 'åbner' – en måde at fremstille mennesker på, som vi bliver klogere af, fordi det så tydeligt demonstreres, at vi er forskellige. Psykologisk set kan man ikke tale om mennesker i flertalsformer, men kun i utallige entalsformer, som en af Paludans forfatterkollegaer Rainer Maria Rilke har formuleret det. ●